

	temes	demez.	демейді
1	Ағылда оғлақ тоғса арықда оты өнер.	Ағылда оғлақ доғса овада оту бiter.	Қой егіз туса бір жусан артық бітеді
1	Көзден ыраса көңгүлден ыеме ырас.	Гөзден ырак олан гөңүлден де ырак олу	Көзден кеткен көңілден де кетеді
1	Болдақы бузағу өкүз ара белгүлүг	Адам олақ қочук бакысында белли олу.	Адам болатын бала алысқа қарайды

[3].

Атасөзleri nesiller арасындакi деғер ыарғаларынын ve ortak kabüllerin sürekliliğini göstermeli ачысыдан олдүкча өнemlidir. “Kâşgarlı Mahmud tarafından XI. Asırda yazılmış olan Dîvânü Lugati’t-Türk’te bulunan atasözlerinin büyük bir kısmı, hemen bütün Türk dil ve lehçelerinde halen kullanılmaktadır.” [4].

Атасөзlerinin de tıpkı insanoğlu gibi bir ömürleri vardır. Doғarlar, ыaşarlar ve ölürler. Bir atasözü bir dilin bir döneminde yaygın kullanıma sahipken, diğер döneminde ullanımını kaybedebiliyor. Bazı atasözleri деğişikliklere uğрайып, bazıлары aynı şekilde kendini koruyabiliyor. Bazıları ise ne yazık ki, bir dönemde geçerliliğini koruduğı halde asırlara, toplumsal деğişime yenik düşүп, unutulabiliyor.

Атасөзlerinin unutulması, aynı zamanda toplumsal деğerlerin ve bazı kültürel özelliklerin de unutulması anlamına geliyor. Bugün Divan’daki savların bir kısmı günümüzde biçim ve anlamca geçerliliğini korurken, bir kısmı anlam genişlemesi veya anlam daralmasına uğramış olarak karşımıza çıkıyor. Ayrıca, bazılarının kullanımı tamamen yok olmuşken, bazıлары da biçimче aynı, anlamca farklılaşmıştır.

KAYNAKLAR:

1. Hacıeminoğlu, Necmettin. 2000. Karahanlı Türkçesi Grameri. Ankara: TDK Yayınları.
2. Hüseyinov, Gaysa. 1999. “Bir Sistem Olarak Eski Türk Edebiyatı ve Kâşgarlı Mahmud’un Dîvânü Lûgati’t Türk Adlı Eseri”. Dîvânü Lûgati’t-Türk Bilgi Söleni Bildirileri. Ankara: TDK Yayınları. s.s 78-84
3. Kaşgarlı, Mahmud. 1986. Divan-ü Lûgat’it-Türk. Çev. Besim, ATALAY. Ankara: TDK Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
4. Çelik Savk, Ülkü. 2002. Kırgız Atasözleri. Ankara: TDK Yayınları Ankara Basımevi

AHMET BAYTURSUNOĞLU

Ауелбекова Шынар
Сулейман Демирел университеті
PhD. Аға оқытушы
Сайдешов Султанбек
Экономика факультеті

Қаржы бөлімінің 1 курс студенті

Түйіндеме: Ахмет Байтұрсынұлының өмірі мен шығармашылығына тоқталдық. Әсіресе А.

Байтұрсынұлының қазақ тілі мен әдебиеті саласындағы еңбектерінен тереңірек мағлұмат беруге тырыстық. Сонымен қатар журналистика саласында атқарған қыруар еңбектерінде мақаламызға арқау еттік.

Ahmet Baytursunoğlu 28 (15) Ocak 1873 tarihinde, Torgay bölgesindeki Sarıtübek’te (şimdiki Kostanay Vilayeti, Torgay bölgesi, A. Baytursunoğlu köyünün bulunduğu yer) dünyaya gelmiştir.[1,8] Bazı makalelerde A. Baytursunoğlu’nun doğum tarihi bazen 1870, bazen de 1872 olarak

gösterilmektedir. Kendisi hayattayken yazdığı özgeçmişinde doğduğu yılı 1973 olarak belirtiyor. Alimin 50. yıl dönümünü 1923 yılında kutlandığına göre, A. Baytursunoğlu'nun doğum tarihini 1873 olarak kabul etmemiz doğru olur) [2,4] . Babası Baytursunoğlu Şoşakoğlu, Arğın soyuna mensup olup, meşhur Kazak kahramanı Ümbetey Batır'ın torunudur. Baytursunoğlu Şoşakoğlu bölgede tanınan saygın bir insan olup, topraklarının Ruslar tarafından işgâl edilmesine tahammül edemediği için ilçenin idarecisi Albay Yakovlev'e karşı sürekli mücadele halindedir. Ahmet'in çocukluk yılları böyle bir mücadele dönemine rastlar. Nihayet, 1885 yılında babası ve amcası, bir kavgada Albay Yakovlev'i yaraladıkları için, tüm mallarına el konularak Sibiry'a sürgün edilirler. Böylece Ahmet daha on üç yaşındayken babasız kalmıştır. Babasının Sibiry'a sürgünü tam on beş yıl sürmüştür.[3,280]

A. Baytursunoğlu okuma yazmayı doğduğu köyünde öğrenmiştir. Orta öğrenimini Torgay şehrindeki Rus-Kazak Mektebinde 1886-1891 yılları arasında yapmıştır. 1891-1895 yılları arasında Orenburg'taki Rus öğretmen okulunu bitirmiştir. Öğretmen okulundan mezun olur olmaz öğretmenliğe başlamış; 1895-1909 yılları arasında Kostanay, Aktöbe ve Karkaralı şehirlerindeki okullarda çalışmıştır. Çalışma yıllarında hayatı yakından tanır, adâlet için mücâdele eder, halkın sırtından zengin olanlara karşı çıkar. Çarlık Rusyasının sömürgeci siyasetini eleştirir. Bir taraftan köy ve kasaba okullarında, sonraları iki yıllık yüksek okullarda öğretmenlik yapar. Öğretmenlik yıllarında, çeşitli kitaplar okur, edebiyatla ilgilenir, ders kitapları yazar, tercüme yapar, şiir yazar ve sözlü halk edebiyâtı verimlerini toplar. Okumuş bir insan olmasının yanı sıra serbest tabiatı, cesareti ve düşünür olmasıyla halk arasında ünü yayılmaya başlar. Polis muhbirlerinin iftirâsına binâen suçlanır. Böylece Karkaralı'daki iki yıllık okulun müdürü A. Baytursunoğlu, Rus askerî vâlisi Troynitçki'nin emriyle 1 Temmuz 1909 tarihinde Semey hapis hânesine hapsedilir ve mahkemesiz, hükümsüz, haksız yere sekiz ay yatar. Sonunda, Kazakistan'da ikamet etme hakkı elinden alınarak 21 Şubat 1910 tarihinde hapis hânedan çıkarılır. Aynı yılın Mart ayında Orenburg şehrine gider. Burada 1910-1917 yılları arasında halkını aydınlatmak, kalkındırmak ve Rusya'nın sömürge siyasetine karşı mücadele etmek yolunda çeşitli çalışmalar yapar. Bunlardan en önemlisi, 1913-1917 yılları arasında "Kazak" gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yürütmesidir. A. Baytursunoğlu "Kazak" gazetesinde yazdığı makalelerde özellikle dil ile ilgili problemleri ele aldı. Kazak dilini koruyup, geliştirmenin gerektiğini ileri sürdü. Bundan dolayı Kazak çocukları kendi ana dilinde okuması gerektiğini, okullardaki eğitim işlerinin yola konulması gerektiğini sık sık dile getirdi.[1,9-10]

Bu gazetede ve başka yayın organlarında yazdığı makalelerde Kazak halkının çeşitli meselelerini ele alıp onlara çözümler getirmeye çalıştı. İleri sürdüğü fikirlerle o devir Kazak aydınlarının manevî lideri oldu. 1917 yılında kurulan ve gayesi Kazakları Rus idaresinden kurtarmak olan millîyetçi Alaş Orda Partisi'nin kurucuları ve liderleri arasında yer aldı. Bu partinin öncülüğünde kurulan Alaş Orda Hükûmeti'nin Millî Eğitim bakanlığını yaptı. (1917-1919). [4,263]

A. Baytursunoğlu 1920 yıllardan başlayarak çeşitli devlet dairelerinde yöneticilik işlerini yaparken de, öğretmenlik işlerine ara vermedi. O 1921-1926 yılları arasında Orenburg'taki Eğitim Enstitüsünde, 1926-1928 yılları arasında Taşkent Kazak Pedagoji Enstitüsünde Kazak Dili ve Edebiyatı derslerini verdi. 1928 yılının Eylül ayında Almatı'da Kazak Millî Üniversitesi açıldı. Bu üniversitede A. Baytursunoğlu Kazak Dili ve Edebiyatı bölümünde Profesör olarak çalıştı.

A. Baytursunoğlu 1929 yılında millîyetçi, Turancı ve Sovyet idaresine karşı olduğu gerekçesiyle tutuklanarak hapse atıldı. 1934 yılında serbest bırakıldıysa da 1937 yılında tekrar tutuklandı ve öldürüldü. Eserleri 1929 yılından itibaren 1988'e kadar yasak idi.

A. Baytursunoğlu eğitimcilik işini kendisinin vatandaşlık vazifesi ve hayatının gayesi olarak saydı. Şiirlerinde halkını uyanmaya, cehâletten kurtulmaya, hür ve bağımsız olmaya çağırır. Bununla birlikte Kazak bozkırlarındaki okulların durumunu, çocuk eğitiminin nasıl olması gerektiği konusundaki makaleleri gazete ve dergilerde yer aldı. [1,13] 1913 yılında "Kazak" gazetesinde "Oku Jayı" (Eğitim Durumu) adlı makalesi yayımlandı. [5,26]

Çocuk eğitiminde en mühim basamak, ilk okuldur. Bundan dolayı A. Baytursunoğlu eğitimin bu safhasına dikkat çekmiş, gereken önemi vermiştir. Bu konudaki görüşlerini 1914 yılında yazdığı "Bastauş Mektep" (İlk Okul) adlı makalesinde ele aldı. [5, 10]

Ahmet Baytursunoğlu 1910 yılından itibaren Kazak alfabesi ile uğraşmaya başlar. Bu güne kadar diğer Türk halkları gibi Kazakların da kullandığı Arap alfabesinin Kazak dili için uygun olmadığını fark

ederek, onu Kazak dilinin ses sistemine uygun olarak islah etme konusunu ele aldı. Onun için ilk önce Kazak dilinin ses sistemini araştırmaya başladı.

Kazak dilinin ses sistemi ve onları simgeleyen harfler hakkındaki fikirlerini 1912 yılından itibaren “Aykap” dergisi ve “Kazak” gazetelerinde yayımlamaya başlar.

A. Baytursunoğlu'nun Arap yazısını Kazak diline uygun hâle getirmek üzere hazırladığı alfabetini Kazak toplumu, özellikle öğretmen cemiası hiç tereddütsüz kabul etti. Çünkü Baytursunoğlu'nun hazırladığı yeni alfabe, Kazak Türkçesinin yapısına uygun ilmî esaslara dayanan bir yazı sistemi idi. Bununla birlikte 1912 yılından itibaren onun hazırladığı yeni yazı kullanılmaya başladı. Sadece 1915 yılında bu yeni yazı ile yaklaşık on beş kitap neşredildi. 1912 yılından itibaren bu yazıyı Müslüman okulları ve Kazak-Rus okullarında kullanmaya başladı.

Böylece Arap alfabeti esas alınarak yapılan yeni Kazak yazısı 1924 yılında Orenburg'ta Haziran ayının on ikisi günü başlayan Kırgız (Kazak) alimlerinin ilk toplantısında ele alındı. Toplantıda A. Baytursunoğlu, alfabe meselesini ele aldığı “Elipbi takırıptı” konulu semineri verdi. O tebliğinde Türk halklarının kullandığı yazısının olduğunu, onu bırakıp başka yazıya geçmenin kolay olmadığı fikrini bu toplantıda ispat eder.

A. Baytursunoğlu 1926 yılında Bakû şehrinde yapılan Uluslar arası Birinci Türkologlar toplantısında islah edilen Kazak yazısını tanıtarak, Kazakların Lâtin harfine geçmesine karşı çıkar. Eskiden kullanılan milletin diline uygun olarak yeniden düzenlenen Kazak yazısını bırakıp, Lâtin harflerine geçmenin siyasî-ideolojik ve ekonomik bakımdan anlamsız olduğunu ileri sürer. Aksine, yazı sistemi değiştirildiği takdirde, asırlarca yaşatılan mirastan, yazı geleneğinden uzaklaşma tehlikesini dile getirdi.

A. Baytursunoğlu, Kazak çocuklarının kendi ana dilinde okuyabilmesi için çok emek veren kişidir. Bundan dolayı, Kazakça okuma yazma öğretmek amacıyla elifba kitabını yazdı. Bu “Oku Kuralı” (Okuma kitabı), ilk defa Orenburg'ta neşredildi. Bu kitap 1912-1925 yılları arasında yedi kez tekrar basıldı. Baytursunoğlu, 1926 yılında “Elifbenin” yeni baskısını hazırladı. Bu, günümüzde yazılan resimli ders kitabı idi. Baytursunoğlu, sadece okul öğrencilerine değil, büyükler için de okuma yazma öğretme gayesindeki “Elip-bi” kitabını yazdı. Bu kitap 1924, 1926 yıllarda yayımlandı. [1,16-20]

18 Mart 1929 tarihinde Ahmet Baytursunoğlu, kendisinin kaleme aldığı hayat hikâyesinde şu bilgileri verir: “Orenburg'a geldikten sonra, ilk olarak Kazak dilini, ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi açılarından inceledim. İkinci olarak, yazmayı kolaylaştırmak için Kazak alfabeti üstünde çalışmalar yaptım onu geliştirdim. Üçüncü olarak, Kazak yazı dilini yabancı dillerin sultasından kurtarmak için çalışmalar yaptım. Dördüncü olarak da, yazışma dilini, gazete dilini, resmî yazışma dilini ve ilim dilini, edebî dil açısından inceleyip yanlışlıkları düzeltmeye çalıştım. Terimlerin Kazakçalarını bularak bunları belli bir sisteme koymaya çalıştım. Bütün bunlar, kendi yazdığım ders kitapları ve yazı işleri müdürlüğünü yaptığım Kazak gazetesi vâsıtasıyla gerçekleştirildi. [6,15]

1912 yılında yayımlanan “Oku Kuralı” (Okuma kitabı) kitabından sonra A. Baytursunoğlu Kazak Türkçesinin ses, kelime, cümle sistemini öğretmek amacıyla “Til Kuralı” (Dil Kitabı) adlı üç bölümden oluşan ders kitabını yazmaya başlar. Bu kitabın birinci bölümü, yani fonetik kısmı 1915 yılında ilk defa neşredilir. Bundan sonra da bu bölüm birkaç defa eksiklikleri giderilerek tekrar basılır. Kazak Türkçesinin morfolojisi ile ilgili ikinci bölümü ise, 1914 yılında neşredilir. Bu bölüm de birkaç defa tekrar basılır. Sentaksla ilgili üçüncü bölümü ise, 1916 yılından itibaren altı defa basılır. [1,20]

A. Baytursunoğlu “Til-Kural” kitabının ön sözünde şöyle diyor: “Dil insanı insan yapan unsurlardan en önemlisi ve insanın kullandığı vâsitalardan biridir. Yeryüzündeki insanlar dilsiz kalsalar, konuşmaz hâle gelseler ne kadar bir kötü duruma düşerlerdi. Bugün insanlar yazmayı unutsalar, yazamaz olsalardı, bu da en az dilsizlik kadar acı ve çekilmez bir hâl olurdu. Çağımız, yazı çağı; yazı ile anlaşmanın dille, ağızla anlaşma ve söyleşmeden daha önemli olduğu bir çağ” [1,141-142]

Bundan sonra yazar, yazı ve yazıyı öğretmede karşılaşılan problemlere değinir. Kazak okullarındaki eğitim sistemini ele alır; eğitimde karşılaşılan zorlukları dile getirir. Problemleri dile getirmekle kalmaz, kendi fikir ve tekliflerini de ortaya koyar.

“Dünya dilleri aslında üçe ayrılır: 1. Tübirşek til (Tek heceli diller), 2. Jalğamalı til (Eklemeli diller), 3. Koparmalı til (Bükümlü diller). Tek heceli dillerde kelime, yeni mânâları ifâde ederken hiçbir şekil değişikliğine uğramaz. Çin ve Japon dilleri gibi. Eklemeli dillerde yeni kelimeler eklerle yapılır. Türk dili

ve Fin dili gibi. Bükümlü dillerde ise yeni kelimeler, kelime kökünün bükülmesi ile yapılır. Rus dili ve Arap dili gibi. [1,143]

Biz de dilimizi korumak istiyorsak, önce başka topluluklar gibi kendi dilimizle eğitim yapmalıyız; ondan sonra başka dilleri öğrenmeliyiz ve öğretmeliyiz. İlk okullarda diğer derslerle beraber Kazak dili dersi de okutulmalıdır.

“Til-Kuralı” adlı ders kitabı şu bölümlerden oluşmaktadır:

1. Söz başı (1-3 s)
2. Dilin unsurları: Konuşma ve cümle, cümle ve kelime, kelime ve heceler, hece ve ses (3-10 s)
3. Kazak Dilindeki sesler ve bu sesleri karşılayan işaretler (11-14 s)
4. Kelime gövdeleri (15-16 s)
5. Kelimeyi yazmanın başlıca kâideleri (17-18 s)
6. Ekler (yapım ekleri) (19-26 s)
7. İsim, sıfat, zamir, fiil (27-33 s)
8. Edatlar (34-37 s)
9. Zarf, Bağlaç, Ünlem (38 s)
10. Satır sonuna sığmayan kelimelerin yazılışı (39 s)

Kitapta her konu için gerekli açıklamalar örneklerle yapılmış ve konu sonunda alıştırmalar verilmiştir.

A. Baytursunoğlu dil öğretme amacıyla yazılan “Oku Kuralı” ve “Til – Kuralı” çalışmalarının dışında, gramer alıştırmalarının yer aldığı bir çalışması da vardır. Bu çalışmasını, “Til Jumsar” (konuşma) adı ile iki bölümden oluşan iki kitap hâlinde 1928 yılında Kızılorda’da neşretmiştir. Yazar, bu çalışmasının üç bölümden oluşacağını belirtmiş, fakat bitirmeden 1929 yılında tutuklanmış. “Til Jumsar” çalışmasının 35 sayfadan oluşan birinci bölümü “konuşma, okuma, uygulamalı yazı dili” bölümlerinden meydana gelmektedir. İkinci bölümünde ise, birinci bölümdeki konular genişleterek verilmiş. Ayrıca bu bölümde, çeşitli metinler, alıştırmalar, sorular vardır. Yazarın bunlardan başka “Bayanşı” (beyan eden) adlı kitabı vardır. Bu çalışması harfleri anlatmaktadır. Kitap, 1912 yılından itibaren birkaç kez yayımlanmıştır.

Bununla birlikte yazarın okuma yazma metodları ile ilgili çalışmaları da bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili “Elip-bi Astarı” (Okuma Yazmanın Temeli) çalışması bulunmaktadır. 1927-1928 yılları arasında “Jana Mektep” (Yeni Okul) dergisinde “Ana Tilinin Edisi” (Ana Dilinin Metodları), “Zertteu men Sügireşilik Edisi Turalı” (Araştırma ve Resim ile İlgili Metodlar), “Kay Edis Jaksı” (Metodların Hangisi İyidir) adlı metotla ilgili problemlerden bahseden birçok makale yayımlar.

Ahmet Baytursunoğlu’nun Kazak Edebiyatı Araştırmaları

A. Baytursunoğlu’nun edebiyatla ilgili çalışmaları da bulunmaktadır. Yazar, 1895 yılında “Turgayskaya Gazeta” dergisinin Eylül 24, 39 sayılarında “Kırgızcky Primeti i Poslovitsı” (Kırgızların İnançları ve Atasözleri) adlı makalesini yayımlamıştır. Bu makalesinde, tarımla ilgili, mevsimlerin, günlük hava durumunu tahmin eden halk arasında söylenen otuz altı atasözünden bahsetmektedir. 1923 yılında “Er Sayın” destanını Moskova’da neşreder. 1926 yılında “23 joktau” (23 ağıt) adlı eserini hazırlayıp Moskova’da yayımlar. Bu çalışmasında da halk edebiyatından örnekler vermiştir. Kazakların 400 senelik tarihini kapsayan böyle örnekleri yayımlamasının gerekçelerini kitabının ön sözünde açıklamıştır.

Edebiyatla ilgili fikirlerini “Kazak” gazetesinin 1913 yılında yayımlanan 39-41 sayılarında “Kazaktın Bas Akını” (Kazakların Baş Ozanı) adlı geniş kapsamlı makalesinde neşretmiştir. Bu makale, ulu Abay’ın eserleri ile ilgili yazılan ilk ilmî çalışmadır. A. Baytursunoğlu’nun “Edebyat Tanıtıkış” (Edebiyat Tanıtıcısı) adındaki geniş kapsamlı çalışması, edebiyat tarihi ile ilgili ilk ilmî çalışma sayılmakta ve bugün de edebiyat araştırmalarının ilk önemli örneği sayılmaktadır.

Ahmet Baytursunoğlu’nun müzik konusunda da bilgisi vardır. Millî sazları ve piyanoyu iyi şekilde çalardı. Kazak müzik sanatını ilk araştıran, dünyaya tanıtan ünlü A. Zatayeviç “Kazak Halkının Mın Eni” (Kazak Halkının Bin Şarkısı) isimli 1925 yılında Orenburg’ta basılan kitabında Ahmet Baytursunoğlu’nun kendi millî şarkılarını çok iyi bildiğini ve bu şarkıları çok güzel yorumlayabildiğini hem de ustaca saz çalabildiğini yazmıştır.

Ahmet Baytursunoğlu'nun sadece dil ve edebiyat alanıyla değil, etnografi ve tarih konuları ile de ilgilendiğini belirtmeliyiz. Muhtar Awezov 1923 yılında yazdığı makalesinde şöyle demektedir: "Baytursunoğlu, 1923 yılında "Madeniyet Tarihi" (Kültür Tarihi) isimli kitabı yazmış. Fakat ne yazık ki bu kitap zamanında yayımlanmamış ve günümüzde elimize ulaşmamıştır. [7,270]

Ahmet Baytursunoğlu'nun şairliği

1927 yılında Smağul Saduakasov, " Ahmet Baytursunoğlu'na profesyonel şair demektense, onu büyük dava adamı ve âlim olarak tanımlamak daha doğrudur", diye yazmıştır. Bu, büyük bir ihtimalle son 10-15 yıl boyunca (1927 yılına kadar) Baytursunoğlu'nun şiir yazmamasından, yayımlanan eserinin veya kitabının olmamasından dolayıdır. Yoksa, Ahmet Baytursunoğlu'nun şairlik yeteneği, geride bıraktığı şiir kitapları onun büyük şair olduğunun kanıtıdır. Ahmet Baytursunoğlu'nun şiirleri, "Masa" (Sivrisinek) "Kırık Mısal" (Kırk Misal) isimli kitaplarında 1912-1922 yıllar arasında Sank-Petersburg, Kazan, Orınbor şehirlerinde birkaç defa basılmıştır.

"Kırık mısal" (Kırk Misal) ünlü Rus edibi İ. Krylov'un şiirlerinin tercümesi ve o tarzda yazılan şiirlerdir. Baytursunoğlu'nun edebî eserlerinde bu tarzı seçmesinde büyük bir anlam vardır. Fabıl tarzının Kazak halkı için de yabancı olmadığını bilerek ve böylece halkı iyiliğe davet etmek, kötülüklerden uzak durmayı öğütlemek için en kolay yol olarak düşünmüştür.

"Masa" adıyla topladığı şiir kitabında yer alan şiirler, şâirin temel eserleridir. Zamanında, Muhtar Awezov "Kırık Mısal"ı "Kalın Kazak halkının devrim ruhunda duyduğu ilk kelimeler" diye değerlendirmiştir. "Masa" kitabını ise Kazak okurlarına duyurulan ikinci milliyetçi slogan olarak nitelendirmiştir.

Ahmet Baytursunoğlu'nun Gazeteciliği ve Yazarlığı

Ahmet Baytursunoğlu, döneminin önemli yayın organlarından "Kazak" gazetesinin Genel Yayın Yönetmenliğini yapmış, "Aykap" dergisinin sayfalarında sayısız yazılar yazarak görüşlerini ortaya koymuş, toplumun yapısını tanıyabilen onun için endişelenen bir gazeteci yazar olarak hafızalarda kalmıştır.

Baytursunoğlu, genel olarak makale yazmıştır. 1911 yılında Aykap (2.sayı) dergisinde yayımlanan "Kazak Ölkesi" (Kazak Diyarı) başlıklı makalesi ile başlayarak, 1912-1914 yılları arasında Kazak gazetesinin ve Aykap dergisine yazdığı "Oku Jayı" (Eğitim Durumu), "Bastauş Mektep" (İlk Okul), "Kazak Jerin Alu Turasındağı Nizam" (Kazak Yerlerini İstila Etme Öncesi Nizamlar), "Kazak Hem Tört-Duma" (Kazak Hem Dört Duma), "Jauap Hat" (Janşa Seydalin mırzağa) (Janşa Seydalin Bey'e Cevap Mektubu), "Şarua Jayınan" (Köy Hayatı), "Bul Zamannın Soğısı" (Bu Zamanın Savaşı) gibi baş makalelerde gündeme getirdiği konular, toplumsal önemi açısından tam anlamıyla bir gazetecilik eseridir.

Ahmet Baytursunoğlu'nun gazete yazıları sadece Kazakça değil Rus dilinde de yayımlanmıştır. "Jizn Natsiyonalnostey" (Milletlerin Hayatı) isimli dergide "Revolyutsia jane Kazaktar" (İhtilal ve Kazaklar) (1919,sayı 29 (37)), "Tağı da Kazakstandağı Aştık Jayında" (Bir Kez Daha Kazakistan'daki Açlık Hakkında) (1921, sayı 23 (121)) gibi makaleleri yayımlanmıştır.

Böylece, Ahmet Baytursunoğlu ilk olarak Kazak alfabesi islahatçısı ve okul kitaplarının yazarı, ikinci olarak Arap alfabesinin temel alındığı Kazak yazı dili reformcusudur. Bu yazı dili, yirminci yüz yılın ilk on yıllarından itibaren 20. yılların sonuna kadar Kazak kültürüne ve eğitimine hizmet etmiştir. Baytursunoğlu'nun alfabesi, bu güne kadar kullanılmaktadır: Çin Halk Cumhuriyeti, Afganistan, İran gibi ülkelerde yaşayan Kazak kardeşlerimiz ilk eğitimlerini bu alfabe ile alarak yazılarında da bu yazı türünü kullanmaktadırlar. Üçüncü olarak Ahmet Baytursunoğlu, Kazak dili ve edebiyatını, kültür ve tarihini araştıran ilk filolog, Kazakistan ilmînin temelini atan tarihçi ve âlimlerdendir.

KAYNAKÇA

1. Baytursunoğlu A. Til Tağlımı, (haz) Enesov, Mektepov. Almatı, 1992.
2. Sızdıkova R. Ahmet Baytursunoğlu, Almatı 1990.
3. Budak, Kazakistan Dünü Bugünü Yarını, Ankara 1999.
4. Güneşe uçan Kartal, (haz) Kayhan, Muhyayeva. Ankara 2000.
5. Kazak gazetesi, Orınbor, 1913.
6. Özdemir A. Kazak Türklerinin Büyük Edebi Milliyetçi Aydın A. Baytursunoğlu, Erzurum 1995.
7. Auezov M. "Ahannın 50 yıldık toyı" Ak Jol gazetesi, 1923.

Ahmet Necip Fâzıl Kısakürek' in Hayatı ve Eserleri

Ауелбекова Шынар

Сулейман Демирел университеті

PhD. Аға оқытушы

Ергалиев Асхат

Экономика факультеті

Қаржы бөлімінің 1 курс студенті

Түйіндеме: Мақаламызда атақты түрік ақыны Ахмет Нежип Фазыл Кысакүректің өмірі мен шығармашылығына тоқталып өттік. Ақынның өмірі мен еңбектерін кезең кезеңге бөліп оқырман қауымға түсінікті болатындай етіп беруге тырыстық.

Ahmet Necip Fâzıl Kısakürek - Türk ve İslamcı şair, yazar ve fikir adamıdır. Necip Fazıl, 24 yaşındayken yayımladığı ikinci şiir kitabı Kaldırımlar ile tanınmıştır. 1934 yılına kadar sadece şair olarak tanınmış ve o devirde Türk basınının merkezi olan Bâb-ı Âli'nin önde gelen isimleri arasında yer almıştır. 1934 yılında Abdülhakîm Arvâsî ile tanıştıktan sonra büyük bir değişim yaşayan Kısakürek, 1943-1978 arasında 512 sayı yayımlanan Büyük Doğu Dergisi yoluyla İslamcı görüşlerini kamuoyuna duyuran ve Büyük Doğu Hareketi'ne önderlik eden bir siyasi eylemcidir. [1,162]

Ailesi ve ilk yılları 1904 yılında İstanbul'da Maraşlı bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Babası o sırada hukuk öğrencisi olan ve daha sonraki yıllarda Bursa'da âzâ mülazımlığı, Gebze savcılığı ve Kadıköy hakimliği görevlerinde bulunan hukukçu Abdülbaki Fazıl Bey; annesi, Girit muhacirlerinden bir ailenin kızı olan Mediha Hanım'dır. Ailenin tek çocuğu idi. Ailesi ona "Ahmet Necip" adını verdi. Necip adını, babasının büyükbabası Necip Efendi'den aldı.

Çocukluğu dönemin ünlü hakimlerinden olan büyükbabası Mehmet Hilmi Bey'in Çemberlitaş'taki konağında geçti. 15 yaşına kadar önemli hastalıklar geçirdi. 4-5 yaşlarında iken dedesinden okumayı öğrendi ve büyükannesi Zafer Hanım'ın da etkisi ile tutkulu bir okuyucu haline geldi.

İlk öğrenimini pek çok farklı okulda aldı. Kısa bir süre Gedikpaşa'daki Fransız Frerler Mektebi'nde okudu. 1912 yılında Amerikan Koleji'ne kaydedildi ancak yaramazlıkları nedeniyle bu okuldan atıldı; eğitimine önce Büyükdere'deki Emin Efendi Mahalle Mektebi 'nde, ardından yatılı bir okul olan ve Raif Ogan'ın yönettiği "Rehber-i İttihat Mektebi"'nde devam etti. Sonraki yıllarda yakın dostu olacak olan Peyami Safa'yı bu okulda tanıdı. Rehber-i İttihat Mektebi'nde de fazla kalmayıp Büyük Reşit Paşa Numûne Mektebi'ne ve daha sonra seferberlik sebebiyle gidilen Gebze'nin Aydınlı Köyü'nün ilk mektebine yazıldı. Kız kardeşi Sema'nın beş yaşında ölümünden sonra annesi vereme yakalanınca ailesi Heybeliada'ya taşındı ve böylece Necip Fazıl ilk öğrenimini, Heybeliada Numûne Mektebi'nde tamamladı.

Bahriye Mektebi 1916 yılında, Mekteb-i Fünunu Bahriyey-i Şahane'ye (bugünkü adı ile Deniz Harp Okulu'na imtihanla girdi. Beş yıl öğrenim gördüğü bu okulda Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Akseki gibi Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi tanınmış isimler görev yapmakta idi. Türk şiir ve düşünce hayatının Necip Fazıl'a göre zıt kutbunda yer alacak olan Nâzım Hikmet Ran aynı okulda iki sınıf üstte öğrenci idi. Necip Fazıl, Bahriye Mektebi'ndeki öğrencilik döneminde şiirle ilgilenmeye başladı, tek nüsha elle yazılmış "Nihal" isminde haftalık bir dergi çıkararak ilk yayıncılık faaliyetine başladı. Okulda iyi derece İngilizce öğrenerek Lord Byron Oscar Wilde, Shakespeare gibi batılı yazarların eserlerini orijinal dilden okuma imkanını buldu. Ahmet Necip olan adının "Necip Fazıl" olması bu okulda